

**Stát jako objednavatel výtvarných uměleckých děl
– přečin, či příklad hodný následování?**

***Otevřený dopis skupiny historiků a kritiků výtvarných umění
poslanci PSP ČR Vladimíru Koníčkovi***

Vážený pane poslanče,

v rámci mediálně rozvířené kampaně kolem Nejvyššího kontrolního úřadu (NKÚ) se v médiích objevilo Vaše prohlášení „*Nemyslím si, že by státní úřady měly nakupovat umělecká díla, od toho má stát galerie*“. Považujeme za svoji povinnost se proti tomuto výroku ostře ohradit.

Činnost a hospodaření NKÚ je jistě třeba standardním způsobem v rámci parlamentní demokracie účinně kontrolovat. Do takové kontroly však nelze implantovat nekvalifikovaný soud, že státní instituce a úřady by neměly nakupovat výtvarná díla, a tento nepravdivý, nespravedlivý a nebezpečný výrok šířit v médiích. Státy nakupovaly umění v minulosti bez ohledu na typ státního zřízení a děje se tak i dnes po celém světě. Z hlediska dobrých mravů a zvyků je nákup uměleckých děl státem zcela legitimním nástrojem kulturní politiky, a aktivita NKÚ by z hlediska svých záměrů a výsledků měla být naopak chápána jako příklad hodný následování.

Otázka vhodné a přiměřené formy výběru uměleckých děl k nákupu z veřejných prostředků není podle předpisů jednoznačná. Považujeme za absurdní názor, který se objevil v tisku jako zdánlivě rozumná odpověď na vzniklý spor, totiž že nákup uměleckého díla by měl být prováděn prostřednictvím standardního veřejného výběrového řízení (Respekt 31. 5. 2009). Parametry výběrového řízení, především dosažení optimálního poměru mezi cenou a kvalitou, hrají z definice při nákupu uměleckých děl druhotnou roli.

Věříme, že na základě argumentů, které podrobněji odůvodňujeme v příloze, své stanovisko zrevidujete. V tomto smyslu očekáváme i Vaši odpověď.

S pozdravem

V Praze dne 17. června 2009

Prof. PhDr. Milena Bartlová, CSc
předsedkyně Uměleckohistorické společnosti
Filosofická fakulta Masarykova university

Dr. Vlasta Čiháková Noshiro
předsedkyně Sdružení českých kritiků a teoretiků

doc. PhDr. Jiří T. Kotalík
předseda SVU Mánes
Akademie výtvarných umění

Marta Smolíková
ředitelka ProCulture – výzkumné, vzdělávací a informační centrum pro umění kulturu
Otevřená společnost o.p.s.

kontaktní adresa: Otevřená společnost o.p.s. ProCulture, Seifertova 47, 130 00 Praha 3

Příloha k *Otevřenému dopisu skupiny historiků a kritiků výtvarného umění
poslanci PSP ČR Vladimíru Koníčkovi,
ve věci nákupu uměleckých děl prostřednictvím státu*

Nákupy uměleckých děl z veřejných (státních) prostředků nejsou ničím podezřelým a nesrozumitelným. Je dobře známo, že investice do uměleckých děl je dlouhodobě výhodná a bezpečná. Proto vedle nečetných soukromých sběratelů patří k dominantním subjektům na uměleckém trhu velké firmy, banky ale i reprezentativní instituce státu. Jejich motivací jsou na jedné straně obchodní zájmy, tj. teaurace kapitálu a důvěra v budoucí zisk při budoucím nárůstu cen. Druhým, stejně důležitým motivem nákupu uměleckých děl, je potřeba reprezentovat firmu či instituci způsobem, který je v euroamerické kultuře již pevnou a staletí trvající tradicí.

Nákupy uměleckých děl pro NKÚ sledovaly především reprezentativní cíl, šlo o jejich využití pro výzdobu veřejných prostor, vestibulu a jednacích síní. Strohá administrativní budova bývalého zahraničního obchodu KOVO, do níž byl NKÚ umístěn, tak byla humanizována prostřednictvím vybraných uměleckých děl, což má pro rekonkverzi stavby svoji logiku.

Získání uměleckých děl do veřejného majetku, kde jsou z principu přístupná všem vrstvám společnosti, je dalším významným důvodem toho, proč státy výtvarné umění nakupují. I když v tomto směru mají muzea (galerie) skutečně hlavní úlohu, zůstává veřejná dostupnost kvalitního umění a architektury důležitá z výchovného hlediska, protože se tak zpřístupňují umělecké hodnoty i těm, kdo by sami do muzea aktivně nešli.

Čtvrtý, nikoli však nejméně důležitý důvod k tomu, aby stát nakupoval současné umění od umělců působících v naší zemi, spočívá v tom, že stát musí mít zájem o podporu aktuální umělecké tvorby. Je to tedy zvláštní, nicméně plně legitimní, ba potřebná forma státní podpory kultury.

Nákup uměleckých děl NKÚ tedy v žádném případě nebyl samoučelnou komercí či osobní rozmarlostí jeho ředitele, ale právě naopak naplňoval důležité reprezentativní, výchovné a kulturně-politické cíle státu při kultivaci životního prostředí a edukativního vlivu na veřejnost.

V minulosti československý stát nákupy umění výrazně přispíval nejen k propagaci umění ale i k podpoře umění a v neposlední řadě umělců. Z období první republiky připomeňme státní nákup sbírky francouzského umění či jedinečné soubory uměleckých děl vytvářených pro nová ministerstva a další veřejně přístupné budovy. Jak by dnes vypadal Pražský Hrad či Černínský palác bez nákupů výtvarných děl, si ani nelze představit.

V minulém režimu pod vládou KSČ byly uzákoněny dokonce povinné investice do uměleckých realizací ve výši 4% celkových nákladů na každou stavbu a stát získával plánovitě obrovský objem uměleckých děl prostřednictvím státem ovládaného Českého fondu výtvarných umělců. Přestože tyto mechanismy byly v první řadě nástrojem ideologického působení (což dosvědčují tristní sbírky produkce normalizačních umělců v rámci rekonstruovaného Národního divadla či někdejšího Paláce kultury), umožnily zároveň také řadu pozoruhodných realizací, kterých si dnes s odstupem času ceníme.

Po roce 1989 stát na přímou podporu výtvarného umění zcela rezignoval. Naštěstí i dnes existují státní instituce, které do nákupu výtvarných děl přímo investují. Připomeňme výtvarný generel Toskánského paláce rekonstruovaného pro Ministerstvo zahraničních věcí, plastiku Vladimíra Preclíka pro Ústavní soud či instalovanou sochu Karla Nepraše v nově upraveném atriu Nostického paláce v Praze, ve kterém sídlí Ministerstvo kultury. Kancelář Senátu PČR nedávno zakoupila pro výzdobu jednacího sálu bustu T.G.Masaryka a i Vám by se patrně méně příjemně poslancovalo mezi holými stěnami.

Oceňujeme, že řada uměleckých děl vznikla i v souvislosti se zřízením nových sídel krajské správy (v Hradci Králové i samostatná galerie). Převažuje však bohužel nekvalifikovaný názor, že umělci se mají postarat sami o sebe a soutěže o dotace jsou pro kulturní organizace, instituce či podnikatele, nikoli pro umělce. V důsledku toho dnes stát a ostatní zřizovatelé naplňují nákupní fondy galerijních a muzejních institucí nedostatečně, nekoncepčně a náhodně. Činnost řady nákupních komisí je zmrazena a pravidelná a cílená podpora živé umělecké tvorby se přes proklamace přijatých strategických dokumentů fakticky nerealizuje. Nepříjatelnost tohoto ideologicky krajně vyhraněného názoru pro státní kulturní politiku je dnes již zcela zřejmá. Přímý nákup výtvarných děl státními institucemi je jen jedním, způsobem podpory umění, ale v kontextu celé společnosti má nezastupitelný význam, neboť jím dává stát najevo, že je kulturním státem příslušejícím do Evropy.

Právě v době, kdy se v situaci nutných rozpočtových škrtů dále zmenší už tak nepříjemně nízká úroveň finanční podpory výtvarného umění na úrovni samosprávných celků i programů řízených Ministerstvem kultury ČR, nabývá na významu přímý prodej výtvarných děl, mj. právě za státní peníze. Preferovaná forma výběru prostřednictvím výtvarných soutěží nebo institucionálních komisí takových děl zajišťuje optimální investici veřejných prostředků.

Lze dokonce říci, že státní nákup uměleckých děl pro zvýšení estetické úrovně prostředí veřejných a státních institucí je formou optimální, protože představuje dobrou, v praxi staletími ověřenou kombinaci tržního a podpůrného financování umělecké tvorby.